

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 68 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 68 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3805>

DİVAN ŞİİRİNDE ASÂKİR-İ MANSURE ÜZERİNE YAZILMIŞ ŞİİRLER POEMS WRITTEN ON THE ASAKİR-İ MANSURE IN DIVAN POETRY

Nurettin ÇALIŞKAN*
Mehmet ÜNAL**

Öz

Edebiyat, tarih ve sosyoloji araştırmaları için tamamlayıcı bilgi kaynağıdır. Osmanlı tarihinin tevarihname, vekayiname vb. kaynaklarında vak'alar ve tasvir edilen hadiseler katı bir üslup ile aktarılır. Aynı tarihi bilgi şiirin tabiatı gereği şairin muhayyilesinde değişime uğrar ve nesnellliğini kaybeder. Bu çalışmada Mehmet Nazif, Leyla Hanım ve Aynî'nin Asâkir-i Mansure hakkındaki manzumelerinin tahlili ve dönemin bir değerlendirmesi yapılacaktır. Devlet-i Aliye, 17. yüzyıldan itibaren sık sık yapısal buhranlara maruz kalmıştır. Bunlardan biri, II. Mahmud'un Ocağı ilgası ile sonuçlanan yeniçeri ayaklanmalarıdır. İlgadan sonra Asâkir-i Hassa ve Mansure ordusunun kurulma sürecinin etkileri de ağır olmuştur. Ocağın lağvı ve yeni ordu, dönemin bazı şairleri tarafından methedilmiştir. Hırka-i Saadet Dairesi serhademesi olan Mehmet Nazif, sürecin içinde bulunmuş ve divanınun sonundaki *Emâre-i Zafer* mesnevisinde çok sayıda şiir ile ilga ve yeni ordunun meşruiyetini temine katkı vermiştir.

Anahtar kelimeler: Asâkir-i Mansure, II. Mahmud, Mehmet Nazif, Leyla Hanım, Aynî.

Abstract

Literature is a complementary source of information for research in history and sociology. Cases and events described in the sources of Ottoman history like tevarihname, or vekayiname are told in a strict manner. The same historical knowledge changes in the poet's imagination due to the nature of the poem and loses its objectivity. In this study, Mehmet Nazif, Leyla Hanım and Aynî's poems about Asakir-i Mansure will be analyzed and an evaluation of the period will be made. Devlet-i Aliye was frequently subjected to structural depressions since the 17th century. One of the most severe depressions was the janissary uprisings whose last one resulted in the abolition of janissary military system by Mahmud II. After the resurgence, a new army was established under the name of Asakir-i Hassa and Mansure, but the effects of the destruction caused by the process were severe. Like the abolishment of the guild of janissaries, the new army was praised by some poets of the period. Mehmet Nazif was probably a witness to the two processes as an officer working in the Hirka-i Saadet office of Topkapı Palace. He contributed to the legitimacy of the both changes with numerous poems in his Divan and booklet titled "the Emâre-i Zafer"

Keywords: Asâkir-i Mansure, Mahmud II, Mehmet Nazif, Leyla Hanım, Aynî.

1. Giriş: Edebi Eser ve Tarih Bilimi İlişkisi

Tarihi ve sosyal olayları nazım yoluyla anlatma, terkinde sayısız ilmi unsur bulunduran klasik Türk Şiirinin gelenekli yönlerinden biridir. Methiye geleneği çerçevesinde uzun tasvir ve açıklama gerektiren vakalarda kaside; tahkiye geleneği çerçevesinde ise mesnevi nazım türleri şairlere his ve düşüncelerini aktarma imkânı sunmuştur. Menâkıbnâme, mersiye, gazavâtnâme, zafernâme, vefâyâtnâme, velâyetnâme, maktel, sûrnâme, sefaretnâme, şehrengiz ve tarih düşürme gibi manzume türlerinde tarihi

* Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniv. İlahiyat Fak. Türk-İslam Edebiyatı, el-mek: ncaliskan@maku.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fak. Türk-İslam Edebiyatı, el-mek: mehmet.unal@usak.edu.tr

şahsiyetler, onların vasıfları, icraatı ve tecrübeleri nazmedilir. Divan şiirinde olay hakkında felsefi yorum veya onun sosyolojik tenkidi ve tartışması gibi fikrî derinlik isteyen hususlara değinme geleneği olmasa da, bu tür manzumeler tarihçiler için de bir bilgi edinme kaynağı olarak değerlendirilmektedir. 1911’de *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*’nda yayımlanan *Mesihî Divanı: Divanlarımızdan Tarihçe Nasıl İstifade Edilir?* başlıklı yazısı ile Necip Asım Yazıksız, tarihle edebiyatın kesiştiği alanı ele alan ilk edebiyat tarihçisi olarak bilinir. “Tarihe me’haz olacak eserlerin bir kısmını da âsâr-ı manzûme teşkil eder. Fakat şunu da şimdiden itiraf edelim ki bizim “Divan” dediğimiz şiir mecmuaları, divanını bu makalemize mevzu edindiğimiz Mesihî’nin de: *Kimisi tercüme söyler kimisi darb-ı mesel/Kiyürme şi’rine sakın libâs-ı ‘âriyeti* beytiyle itiraf eylediği gibi milletin hissiyatına tercüman olamadığından sair milletler kadar bunlardan istifade beklenemez.” tespitinde bulunan Yazıksız, divanlarımızın taklitçilik yüzünden milletin hissiyatına tercüman olamadığından ve hatta incelediği *Mesihî Divanı*’nda dahi mebânî, fetih, vefat, viladet gibi tarihi bilgi sunan vesikaların yokluğundan şikâyetçidir. Yine de klasik şiirimizde yararlanılacak hususların çok olduğunu ısrarla söylemesi bu sahada bir çığır açmış, hatırı sayılır inceleme ve uygulama yapılmıştır (Asım, 1326, 300-303). Bu tarihten günümüze divan şiirinin tarih bilimine sunduğu imkân hakkında Fuat Köprülü’den M. Sadık Tural’a çok sayıda ilim adamı yazı kaleme almıştır.

Kadir Atlansoy, tarih ve edebiyat ilişkisi hakkındaki makalesinde, edebi eserin bir anlatım vasıtası olarak tarihi olayı dolaylı olarak ele aldığını ve bu yönüyle aydınlatma değeri taşıdığını söyler. Edebi eser bir bedii eylemdir. Edip/şair, tarihi vak’aları muhayyilesinde kaçınılmaz olarak optik kırılmaya uğratarak söze döker. Hâlbuki bilim temelinde tarih; sahih vesikalar, tanıklıklar ve onların sağlıklı, isabetli yorumları üzerine inşa edilir. Edebi eserdeki tarihi bilgi ise tarihi vesikaların eksik bıraktığı noktaların vuzuha kavuşması veya verdikleri bilginin teyit edilmesine katkı sunar. Tarihçinin yapması gereken, edebi eserde şair/yazara mahsus öznel ifadeleri eleyip nesnel bilgiyi ortaya çıkarmaktır (Atlansoy, 1997, 15-25). Bir diğer edebiyat araştırmacısı Ali Fuat Bilkan, Nâbî’nin 1699’da yapılan Karlofça antlaşması üzerine yazdığı *Sulhiyye* kasidesi çerçevesinde, dil dünyasının soyut olduğu, insan ve toplumu dışladığı ileri sürülen Klasik Osmanlı edebiyatının, tam aksine Osmanlı toplumu ile ilgili araştırmalarda ihmal edilemeyecek bir kaynak olduğunu misalleri ile ortaya koyar. Edebiyatın tarih ve sosyoloji ile buluşmasına manidar bir örneği olan kasidede, savaş yorgunu bir Osmanlı toplumu tasviri yapılmasından hareketle yazısına “*Yorgun Osmanlı*” başlığını seçer (Bilkan, 209, 97-103). Murat A. Karavelioğlu, edebi eserde tarihi bilgiyi kullanmada yöntem meselesini ele aldığı yazısında, edebi metinleri tahlil ve tenkit usullerinin tarih yazımında kullanılan yöntem ve biçimden çok farklı olduğunu belirtir. Hâlbuki edebiyat araştırmacısı manzumelerdeki tarihi bilgi doğruluğunu arşiv belgelerinden; tarihçi de teyit için tezkire, tarih kıtaları ve mesnevilerden pekâlâ destek alabilecektir (Karavelioğlu, 2012, 380-455). Tarih kıtaları ve manzûmeleri, ciddi derecede tarihi bilgi içeren bir başka nazım türüdür. Divanlarda bu nazım türündeki şiirleri yüzyıllara göre tasnif eden Kenan Erdoğan, tarihi bilgiye yakınlık ve doğrudan katkısı manasında tarih kıtalarını mühim bir kaynak olarak görür. Ancak edebi eser, bu tür vekâyinâme ve arşiv vesikaları gibi birincil kaynaklardaki malumatı doğrulanması ve belirsizliği gidermesi anlamında katkı verebilir (Erdoğan, 2002, 11/708-717).

Klasik Türk Şiiri ve tarih ilmi arasında mahiyetini tespit etmeye çalıştığımız bağlantı, fütuhata dayalı bir siyaset ve saltanata dayalı bir idari sistemin yürürlükte bulunduğu Osmanlı Devlet anlayışında hususiyle daha görünür olmaktadır. Şair-hami yani patronaj esasına dayalı bir edebi gelenekte ediplerin şahit oldukları harp, isyan, imar vb. olayları nazımlarına mevzu edinmeleri tabiiydi. Padişah başta olmak üzere çoğu haminin şiire alakası yalnız okuma ve dinleme değil, bizzat inşa etme düzeyinde idi. Dolayısıyla şair muhitinin merkezden taşraya kendi içinde örtülü bir teşkilatının ve hiyerarşisinin olduğu söylenebilir. Bu çerçevede öznel biçimde olsa da nazımlarında dönemlerinin tarihi vakalarını ve sosyal değişimlerini mevzu edinmeleri, divan şairlerinin doğrudan tanıklığa dayalı fikir ve tesbitlerini de önemli kılmaktadır.

2. Asakir-i Mansure için inşa edilmiş manzumeler ve muhteva karşılaştırması

İsmail Ünver, 19. yüzyılda divan şiirinin seyrini ele aldığı yazısında dönemin birinci sınıf şairleri listesinde Enderunlu Vasif (öl. 1824), Keçeci-zâde İzzet Molla (öl. 1829), Dâniş (öl. 1830), Pertev Paşa (öl. 1837), Aynî (öl. 1837), Leylâ Hanım, (öl. 1848), Şeyhülislâm Arif Hikmet (öl. 1859), Şeref Hanım (öl. 1861), Leskofçalı Gâlib (öl. 1867), Osman Nevres (öl. 1876), Yenişehirli Avnî (öl. 1883), Kâzım Paşa (öl. 1889), Hersekli Arif Hikmet (öl. 1903) isimlerini verir (Ünver, 2017, 137). Bu şairlerin ölüm yılları dikkate alındığında içlerinden yalnız Leyla Hanım, Mehmed Daniş ve Aynî-i Ayıntabi’nin yeniçeriliğin ilgası ve/ya makaleye konu olan Asâkir-i Mansure ordusu hakkında manzume inşa ettiği görülür. İlyas Kayaokay, Vak’a-yı Hayriyye’nin döneminin nazmına yansımaları incelediği araştırmasında, vak’ayı nazmına konu edinen şairleri Abdi, Aynî, Dâniş Mehmed, Fâzıl, İzzet Molla, Leylâ Hanım, Meşhûrî, Nafi’, Sermed, Zâik, Ziver Paşa olarak sıralar. Ayrıca Emâre-i Zafer’i ile Mehmed Nazîf ve Nusretname’si Aynî-i Ayıntâbî hem ilgayı hem de Asâkiri Mansure’yi manzum olarak en ayrıntılı nazmeden iki şairdir. Kayaokay, adı şairlerin

ocak aleyhtarı tutumlarının sebebinin Mevlevi tarikatının müntesibi veya Mevlana muhibbi olduklarını dolayısıyla Bektaşî-Mevlevî rekabetinin ocağın ilgası konusundaki görüşlerde belirleyici olduğunu ileri sürer (Kayaokay, 2017, 218-245). Bu çalışmada nazmında müstakil olarak Asâkir-i Mansure'yi manzumesinde işleyen şairler konu edilmiştir. Bunun için ayırdedici unsur olarak manzumelerin başlıkları esas alınmıştır. Aslında ocağın kaldırılışına ve mücbir sebeplerine değinmeden, yeni ordunun meşruiyet gerekçelerini oluşturmak zor olduğu için, Asâkir-i Mansure manzumelerinde her iki hadise iç içedir.

3. Yeniçeriliğin İlgasının Sebepleri ve Sonuçları

İmparatorluğun en uzun yüzyılı diye tabir edilen 19. asrın sayısız mesele, buhran ve galesi sebep-sonuç ilişkisi içinde etkisini ve hükmünü 20. yüzyıla da devretmiştir. Bunların belki de en önemlisi yüzyılın başında padişah III. Selim'in katledilmesi ve bu acı olayın hazırlayıcısı olan Yeniçeri Ocağının, halefi II. Mahmud tarafından ortadan tarih sahnesinden kaldırılmasıdır. Asker temin etmede dayandığı devşirme sistemi ile Osmanoğulları'nın Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'ye dönüşmesinin aktörlerinden birisi olan Yeniçeri Ocağı, seyfiyye sınıfı unvanı ile dört asrı aşkın Asya, Avrupa ve Afrika'daki fetihlerin merkezinde olmuştur. Padişahların tahtta geçme sürecinde oynadıkları rol de hesaba katılınca, devletin işleyişindeki rolleri onları devletin omurgası mesabesine getirmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde başlayan idari zafiyet, yeniçeri teşkilatında itaatsizlik ve azgınlık olarak zuhur etmiştir. Reşat E. Koçu'nun "Hamamdaki tellak, kayıktaki hamlacı, bostandaki ırgat, yanaşma, çarşı pazar halkı, şekerci, börekçi, kalaycı, kazancı, yorgancı, hallaç, yemenici, saraç cümle zanaat ehli ve esnaf yeniçeri olunca, beş yüz senelik asker ocağı, yeni bir düzen, yeni silah ve talim kabul etmez, hiçbir suretle ıslah edilemez bir hale gelmişti" (Koçu, 2004, 398) cümlesindeki 'ıslah edilemez'lik, bugünden bakılınca yanlış bir yargı olsa da o günkü şartlarda kesin hüküm kabul edilmiş olmalıdır. Denizden yeni baharat yolunun keşfi ve sömürgelerinin yeraltı ve yerüstü iktisadi varlığı yoluyla zenginleşen Batı'nın saldırıları bu zafiyet ile birleşince, savunma gücünün omurgası olan yeniçeri ordusu zafer değil hezimetlerin müsebbibi oldu. İkinci yani Genç Osman teşkilatın lağvı isteğini açığa vurunca şehid edildi. Aynı kaderi ocağa alternatif olarak Nizâm-ı Cedid birliklerini tesis eden III. Selim de paylaştı. Nihayet 1826'da amcasının katline tanık olan yeğeni II. Mahmud imkânsız görünen işe muvaffak oldu ve ocak tarihe karıştı. Padişah on beş gün gibi kısa sürede "Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye" adıyla yeni orduyu kurdurdu ve talimlere başladı (Aslan, 1996, 20-23).

Hemen her yönetim tasarrufunda olduğu gibi, bu vak'a da amilleri ve sonuçları bakımından bugüne değin kesif bir tartışma konusu olmuştur. Devrin kimi yönetici ve ilmiye sınıfı mensupları ilganın menfi sonuçlarını dile getirmişler ve bugüne kadar da ocağın kaldırılmasının devletin bekası için elzem olduğunu düşünenlerin yanında, kimi ilim adamları bu hadisenin Osmanlıdan Cumhuriyete yaşanan tarihi süreçleri etkilediğini belirtmişlerdir. Tarihçi Ziya Aksun, *Osmanlı Tarihi* adlı eserinde mevzuyu anlatırken kullandığı "Çok Köklü Bir Müessesemiz Olan ve Osmanlı Ordusunun En Kuvvetli Rükünü Bulunan Yeniçeri Ocağı'nın "Bağteten" İlgâsı", "Ocak Hakkında Revâ Görülen İftiralar v e İlgâ Keyfiyetinin Tahlili", "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılmasının Yakın ve Uzak Feci Neticeleri" başlıkları ile ocağın lağvını sert bir dille eleştirir (Aksun, 1994, 41).

Yeniçeri ağalarının diğer üst derece idarecilerle işbirliği yapıp her fırsatta kazan kaldırarak isyan etmeyi teamül haline getirmeleriyle ordu-merkezi idare ilişkisinin tıkanmasının çözümü, ocağın harp yeteneği ve imkânlarının zayıflatılması ve nüfuzunun azaltılmasında bulundu " ... zâten Sultan Selim'den beri gelenler Ocağın kuvvetlendirilmesi, zabt u rabta alınması için değil, nüfuzunun kırılması ve azaltılabilmesi için tedbirler almışlardır. Yâni Ocağın nüfuzunun ve kuvvetinin azalması için ne mümkünse yapılmış; bu çok köklü müessese biraz daha zayıflatılmıştır. Mora isyanının uzaması bahâne edilerek, Nizâm-ı Cedîd ve Sekbân-ı Cedîd tipinde bir denemeye girişilmiş ve bu defa da "Eşkinci" nâmu ile, yeni bir asker vücûda getirilmeğe karar verilmiştir" (Aksun, 1994, 179-195). Ocağın ilgasına giden tarihi süreç, ilganın çok kanlı biçimde tahakkuku ve olumsuz hatta yıkıma yol açan neticelerinin anlatımı önemli ve ibret vericidir. Aksun'un "Üss-i Zafer yazarı, Ocağın ilgasının yabancı sefirler arasındaki tesirini ise "Der-i Aliye'de mukim düvel-i ecnebiye elçileri tarafetu'l-aynda inhizam-ı eşkiyayı görüp, kemal-i istiğrâbla 'Aya bu ne şekil hüsn-i tedbir ve bu ne guna feth u teshirdir.' deyu beyinlerinde söyleşip Bab-ı Ali'yi tebrik etdiler." diye anlatmaktadır. Ecnebi devlet kendi ordusunu kendi eliyle yıkan Sultan'ı tebrikte aceleci davranmışlar; herhalde en hararetle tebriki de Rus sefiri yapmıştır." ifadesi, yapılan bir icraatın isabetli olmasında ölçünün batılılarca övülmesi olduğunu zannetmek gibi bir aşağılık duygusunun iki asır öncesinde de bulunduğunu göstermektedir (Aksun, 1994, 179).

4. Asâkir-i Mansure'nin Tesisi ve Teşkilat Yapısı

Ocağın yerine 1826'da kurulan Asâkir-i Mansure, batılı bir askeri teşkilat yapısı içinde oluşturuldu. Talim için ancak kendileriyle savaş halinde olunmayan Avrupa devletlerinden subay istendi. Bunların içinde en bilineni Prusyalı Mareşal Helmuth von Moltke idi ve o zaman mülazım rütbesinde olan bu subay

da ordunun teşkilatlanması ve arkasındaki felsefeyi yanlış bulanlardan idi (Aksun, 1994, 229). İlk komutanı serasker unvanı ile içerden yani Yeniçeri Ocağı'ndan olan ve ocaklıların tenkilinde büyük pay sahibi Ağa Hüseyin Paşa oldu. Oniki bin kişi ile talime başlayan ordu tertip, kol ve saf olarak bölündü ve bir yıl sonra kavramlar yerini liva ve hala kullanılan alay, tabur ve bölüğe; rütbelere ise kolağası, binbaşı, yüzbaşı, mülazım, sancaktar, çavuş ve onbaşı tasnifine bıraktı. 1831'de Avrupa yakasındaki alaylar "Hassa" adını alırken, Asya tarafındakiler "Mansure" olarak kaldı. Üstten altta bütün mensuplarına aylık maaş bağlandı. Sonradan Anadolu ve Rumeli'de yeni Mansure birlikleri oluşturuldu. 1832'de müşirlik ihdası ile rütbe düzeni nefer, onbaşı, bölük emini, çavuş, başçavuş, mülazım, yüzbaşı, sol kolağası, sağ kolağası, binbaşı, kaymakam, miralay, mirliva, ferik, müşir sırası ile son şeklini aldı. 1834 yılında taşrada Redif-i Asâkir-i Mansûre adıyla kurulan yedek ordu ile "Mansure" kelimesi yerini "Nizamiyye"ye bıraktı ve ordu Hassa, Dersaadet, Rumeli, Anadolu ve Arabistan olarak beş alt orduya dönüştü. Asker alımı 1847'de kura usulü ile yapılmaya başlandı. Seraskerlik kurumu da 1908 yılında Harbiye Nazırlığına dönüştü (Özcan, 1991, 3/ 457-458; Yaramış, 1994, 47-48).

Asâkir-i Mansure'nin kuruluş biçimi ve faaliyet usullerine getirilen eleştiriler ise kuruluş felsefesi, teşkilatlanması ve ilga sonrası devletin yenilgi ve kayıpları üzerinde toplandı. Öncelikle Yeniçeri ordusu adem-i merkezîyetçi olan Osmanlı için ideal olanı idi. Devletin sınırlarında Kars'ta, Bosna'da, Halep'te yeniçeri kışlaları bulunur ve böylece harp anında yerelden asker ihtiyacı karşılanırdı. Yeni ordu ise İstanbul merkezli idi ve savaş için devasa sevkiyat gerektirmekteydi. Yeni ordunun teşkilinde talimden çok kıyafet gibi dış görünüş unsurlarına emek ve para harcanmaktaydı. Ordunun savaş tecrübesi olmadığı için Mora, Sırbistan, Boğdan, Eflak kaybedildi. Mısır, Arabistan, Adana ve Girit Mısır valisi M. Ali Paşa'nın eline geçti. Cezayir, Tunus elden çıktı. Bu süreçte Ruslar da doğuda Kafkasya ve Kars bölgesini işgal etmiş ve Balkanlar'da Besarabya'yı alarak Edirne'ye kadar gelmişti (Aksun, 1994, 193-194).

Aksayan yanlarının ıslah edilmesi mümkün olmasına ve dört asır boyunca işlerliğini ispat etmiş teşkilat yapısına rağmen, halkı bizar eden taşkınlıkları, hak ve hukuk tanımaz keyfiliklerinin halkta meydan getirdiği yılgınlık sonucu Yeniçeri Ocağı toptan tarih olmuştu. Yukarıda bugünün Türk ordusunun temelini teşkil eden Asâkir-i Mansure'nin mahiyeti ortaya konulmaya çalışıldı. Yeni ordunun tesisi sürecinde sultan II. Mahmud'un kendi şahsi tasarrufunun büyük rol oynadığı aşikârdır. Bu dönemin nazmında gelenek gereği padişahın methedildiği manzumelerde onun Ocağı lağvetmesinin, yerine yeni ordu tesis etmesinin ve ıslahatının ne kadar elzem ve isabetli olduğu fikri işlenmiştir. Bununla birlikte bu dönemin nazmında *Asâkir-i Mansure* başlığı taşıyan müstakil manzume sayısı fazla değildir. Burada Leyla Hanım, Ayıntablı Aynî, onun çağdaşı ve dostu Mehmed Nazif'in divanındaki manzumelere yer verilecektir. Dostluklarının dışında bu iki ismin ortak yönü ise Aynî'nin *Nusretnâme*, Mehmet Nazif'in *Emâre-i Zafer* adı yeniçeriliğin ilgası üzerine müstakil bir mesnevilerinin olması ve Sultan II. Mahmud'un sıkı bir muhibbi ve müdafii olmalarıdır. Bu yönüyle ikisinin nazmında da ilga sürecinde devletin siyasetine yönelik her hangi bir tenkid bulunmadığı gibi, padişahın bütün icraatı isabetli bulunmuştur. Çalışma, bu üç şairin yalnızca divanlarındaki Asâkir-i Mansûre üzerine manzumelerin muhteva karşılaştırması ile sınırlı tutulmuştur.

Mehmet Nazif, Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Saâdet Dairesi'nde ser-hademe olarak vazifelidir. Sarayda yaşamış olması sebebiyle II. Mahmud'un saltanat döneminin yakın tanığıdır. Osmanlı tarihinin kırılma noktalarından biri olan yeniçeriliğin ilgasına, Asâkir-i Mansure'nin tesisine ve padişahın tecrübe eksikliğinden ötürü bu ordunun yaşattığı mağlubiyetler ve ağır kayıpların tesiri ile elli dört yaşında vefat etmesine tanık olmuştur. Şairin divanında yeni ordu için yazdığı iki müstakil manzumeden biri yirmi altı beyitlik *Temmûziye* kasidesi ve diğeri, *Seferiye-i Terkîb-i bend-i Muaşşer der Sitâyîş-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye* başlıklı beş bentten oluşan elli beş beyitlik seferiyesidir. Bunların dışında başka manzûmelerde yine yeni ordu için dua ve niyazda bulunmuştur.

5. Ayıntablı Aynî'nin Manzumesi

Aynî, her mısraında 1242 (m. 1827) tarihini düşürerek yazdığı "Her Mısra'ı Târîh Olarak Dâvud Pâşâ'da İnşâ Olunan Kışlaya Târîhdir" başlıklı on beyitlik tarih manzumesinde, II. Mahmud'un Asâkir-i Mansure için mevcutlara ilaveten yaptırdığı beş kışladan biri olan Davut Paşa kışlası üzerinden padişahu methetmektedir.

Şair, Mahmud Han'ın yeniçerileri kırıp yok ettiğini ve kışla yaptırıp içine (yeni ordunun) askerlerini yerleştirdiğini söyler. Onu kadim hükümdarlara nispet edip övdükten sonra, yeni kışlanın Asker-i Mansûre'yi çok sevindirdiğini ilave eder. Havernak Kasrı bu kışlayı kıskanmıştır. Yeni ordunun neferlerini ceng-perver, kudsi/semavi orduya, Hz. Peygamber'in askerlerine benzetir. Yaratan Allah'ın nusreti ordu saflarında aşikârdır. Yiğit erleri ellerine tüfenklerini alıp İslamın askerleri misali hiç durmadan harp talimi yapma çağrısı yapar. Mevla'dan isteği askerin galip gelip düşmanı kahretmesi ve böylece semadaki güneş gibi ışık saçmasıdır. Mahmud-ı Adli kışlayı inşa ettirerek Davut Paşa semtini emin bir yer yapmıştır.

İtdi Hân Mahmûd izâle yeñçeriyi kırdı hep
Kışla yapıdı eyledi vaz'-ı 'asâkir hamd ola
Pâdişâh-ı kâm-rân u şâh-ı heft iklimdir
Şâhib-i seyf ü kalem şâhen-şeh-i kal'a-güşâ
Husrev-i Behrâm-fer sultân-ı Mehdi-iktidâr
Dâver-i Fârûk-'adl ü Behmen-i Haydar-vegâ
Mihir-kevkeb Müşteri-tâli' felek-şân meh-likâ
Bahtı es'ad kadri 'âlî kendi mansûrû'l-livâ
Kıldı bu nev kışla hurrem 'Asker-i Mansûreyi
Her yerine reşk ider kasr-ı Havernak bî-merâ
Ceng-perver cünd-i kudsî 'asker-i Peygamberi
Saflarında rû-nümâdır Nusret-i Bâri Hudâ
Al tûfengi destîne bu 'asker-i İslâm-veş
Gel yigit meşk eyle her ta'lîm-i harbi dâ'imâ
Askerin gâlib ide Mevlâ 'adûsın kahr ide
Tâ kim ola 'âleme Pertev-feşân mihr-i semâ
Eyledi Dâvûd Paşâ semtini kışla emîn
Kıldı Hân Mahmûd-ı 'Adli kışla-i 'âlî binâ
İtdi 'Aynî güşına mengûş erbâb-ı hüner
Kıldı târihin beyân her mısra'-ı gevher-edâ (Arslan, 2004, 180)

6. Leyla Hanım'ın Manzumesi

Şair Leyla Hanım'ın "Medhiye Berây-ı 'Asâkir-i Mansûre" başlıklı Asâkir-i Mansûre övgüsü, Aynî'nin ifadelerine göre dolaysız ve daha belirgindir. İslam'ı her türlü tereddütten uzak kuvvetlendiren Sultan Mahmud, ortaya talimli asker çıkarmış ve tebaasını feyz ve berekete ulaştırmıştır. Yeniçeriler ki devrin ortak dilinde adları "eşkiya"dır, devletin müftüsünün fetvası ile katledilmişlerdir. Padişahın gücünü klasik mazmun olan efsanevi şahsiyetlere kıyaslandıktan sonra Allah'tan kabul etmesini istediği duası, sadık olanların ondan feyz almaya devam etmesi, düşmanların yine zihinlerini toplayamaması ve fikirlerinin hiçbir zaman dağınıklıktan kurtulmamasıdır.

Sâyesi dâ'im ola Mahmûd Hân'ın kim odur
Dîn ü islâmı mü'eyyed eyleyen bî-irtiyâb
Lutfı var olsun mu'allem 'asker icâd eyledi
Bende-gânın cümlesin kıldı bu yüzden feyz-yâb
Cümle kullar emrine ez-cân u dil baş egdiler
Hüsn-i tedbîrine hep hayretde kaldı şeyh u şâb
Virdi fetvâ eşkiyânın katline müfti'l-enâm
Yâveridir şübhesiz Peygamber-i 'âlî-cenâb
Öyle şâhdır kim felekde hâliyâ yanmaktadır
Pertev-i ikbâline reşk eylemekde âfitâb
Şevket-i ikbâline kim kec bakarsa ol şehin
Hâne-i idbârını ide Cenâb-ı Hak harâb
Bir kul oğlu olmaga görse bu şân u şevketi
Şübhesiz dergâhuna Husrev iderdi intisâb
Görse bezm-i devletin bir dem Hüseyin-i Baykarâ
Reşk ile bî-çâre eylerdi hemân câhun serâb
Öyle bir şâhdır o kim görse anı Sâsâniyân
Sâyis olmaga kapusunda olurdu kâm-yâb
Olsa der-bânı eger Dârâ o şâh-ı ekremin
Ol şâhın elbetde bâbında olurdu behre-yâb
Görse deryâlar gibi ihsânını Hâtem eger
Da'vet ü lutf u keremden eylemez miydi hicâb

Yâd iderken gonca-i evsâfını ol husrevin
Bir gazel kalbe safâ bahş eyledi mânend-i âb
Dîde-i mahmûrını gördüm yine mest ü harâb
Hûn-ı dil nûş itdirir 'uşşâka mânend-i şarâb
İtmedi üftâdegâna bir nigâh-ı iltifât
Gamze-i cellâdı itmez hiç Hak'dan ictinâb
Lutfi var olsun ki geldi sûy-ı dilberden sabâ
Yâd-ı zülf ile yine aldım bu şeb bûy-ı gül-âb
Ka'be-i rûyunda cevritmek revâ mı sevdiğim
Kimseye olmuş mudur firdevs-i a'lâda 'azâb
İtmesün bu rütbe Leylâ'ya ki bir devrân cefâ
Ben ki kenz-i şâh-ı 'asrım ana itmez mi 'ikâb
Kandedir Fıtnat gelüp olsun benimle imtihân
İşte meydân-ı sühân işte kalem işte kitâb
Sâyesinde kulları zevk eylesün gam görmesün
Şevk ile eflâke çıksun nagme-i çeng ü rebâb
Medhini itmek ne haddimdir o şâh-ı ekremin
Şi'rimin her beyti olsa bir kitâb-ı müstetâb
Feyz-i mihr-i iltifâtındır ki şâhum tab'ımız
İtdi rengîn nüktelerle ma'den-i la'l-i müzâb
Sâye-i devr-i hümâyûnunda bezm-i ma'rifet
Sûz-ı şi'r ü reşha-i hâmemle buldı âb u tâb
Kıl du'â-yı devletin Leylâ yeter çok söz yeter
Bu du'âmı eyle dergâhında yâ Rab müstecâb
Görmeye cem'iyet-i hâtır yüzi a'dâları
Sâdık-ı devlet olanlar eyleye feyz iktisâb
Gösterüp Mevlâ ana encüm gibi şeh-zâdegân
Kendüsi tahtında var olsun ilâ yevmi'l-hisâb
Medh-i sultân-ı cihânda eyledim tenşît-i nâs
Bu kasîdem gûş iden şâ'irler olsun neş'e-yâb (Arslan, 2008, 47)

7. Mehmed Nazif'in Manzumeleri

Mehmed Nazif, Asâkir-i Mansure üzerine en fazla manzume inşa etmiş bir şairdir. Önceleri sarayda Hırka-i Saadet Dairesi serhademesi iken, bilahire çantacılık görevine getirilmesi ona doğrudan padişahın yanında bulunma imkânı sağlamış olmalıdır. Muhtemelen II. Mahmud'un çalışma düzeni içinde birçok faaliyete onunla iştirak etmiş ve elbette yeni ordunun talimlerini birlikte izlemiştir. İzlediği Hassa ordusunun talimini ayrıntılı bir zaman tasviri içinde verir. Yılın en sıcak ayında ay yüzlü bir padişahu gülerken seyrederek.

Manzumeden Asâkir-i Mansure'nin Gülhane'de talim yaptığını, Sultan II. Mahmud'un şehzade Abdülmecid'i bu talimi seyretmesi için gönderdiğini öğreniyoruz. Mehterân'ın yerine oluşturulan Mızıkâ'i Hümâyûn'un icrası sırasında şehzadenin gözünden yaş geldiğini görür. Nöbet borusu Batı tarzı besteleri çalmaktadır. Bestelenmiş güftelerinden musiki ile yakından ilgilendiği bilinen şair, mızıkanın her bir çenginin/sazının semadaki Venüs'e fer verdiğini iddia eder. Kendisinin de bu talimi seyrettiği anlaşılan şairin temennisi bu ordu ile âlemin kalp aynasının keder tozu ile örtülmemesidir. Hassa ordusu ile birlikte Asâkir-i Mansure'yi zaferlerinden ötürü bütün orduların en muteberi kılmıştır. Yeni ordu kılıçla değil tüfenklerle talim yapmakta, top namlularından ateş olarak çıkan top fişenkleri karşıya meyve sağanağı gibi düşmektedir.

Daha yeni kurulmuş olan bu ordu, padişahın şahsen ilgisi ile memlekete tekrar düzen getirmiş; sanki zafer ağaçları dört bir tarafı bürümüştür. Ordunun her bir askeri Sultan'ın terbiyesinden geçmiş ve nizam yurdunun taze gülleri olmuşlardır. Toplar ateşlenip göğe yıldırımlar çakıldıkça yeryüzü ateş topuna dönmektedir. Top atışlarına nar-ı seyyale, leb-i sürat, ra'd-ı tob gibi istiareli terkiplerle olağan üstü güç ve kabiliyet atfedilir.

Yeni ordunun talimi şairi mest etmektedir. Anka kuşu olan kalem dahi bu ordunun temiz manasını/içyüzünü avlayamaz ki şair avcı misali takım takım Asker-i Mansure'yi nasıl övebilsin? Küre-i nâyindeki her farklı haber, İsrafil'in hüner/beceri öğreten nefhası/nefesi gibidir. Temmuz'un yakıcı sıcağı askere şevk verecek ve padişahın her seferi düşmanın kalbini/ordugâhını yakacaktır. Yine din/İslam hırkasının sahibi olan Hz. Peygamber hürmetine, ordunun bükülmüş kader ipinden zaferin elbisesini dokuması için Allah'a yalvarır.

Temmüziye-i der-Sitâyiş-i Asâkir-i Hâssa-i Şâhâne

Çeşm-i câdûsî haberdâr-ı kazâ vü kaderi
İki ebrûsî işâret kılıcı hayr u şerri
Harbe vü nîze-i müjgânının olsun o gelen
Levha-i sîne-i âşık dil ü cândan siperi
Halka-i zülfi sanursın sen o dūd-ı siyehi
Âşıkın tob-ı deheninden çıkan âh-ı seheri
Tab-ı Temmûz ile hisâr-ı gül-i nev açmış
Şekl-i hûbânda seyr ile budur işte peri
Küçücükden hele âh kopdı pek âteşpâre
Serteser sineleri kapladı nâr u şereri
Gül gül açılıb o meh güldiği ân seyr itdim
Dür-i dendanları heb kulzümün âlî güheri
Virdi her mutrîb-i hoş-nağme-nûverd ol demde
Çeng-i nâzikter ile Zühre vü Nâhîde ferî
Seyr-i ta'lim ile açılısun o gonçem diyerek
Sahn-ı Gülhâneye göndermiş o mihrî pederî
Kasdın ey hâme yine nevbet-i nev çaldırmak
Oldı süratli kumanda yürî var kalma geri
Âlemin sâye-i şâhânede bu asker ile
Tutmasun âyine-i kalbi gubâr-ı kederi
Virdi her mutrîb-i hoş-nağme-nûverd ol demde
Çeng-i nâzikter ile Zühre vü Nâhîde ferî
Başlıyınca mûsîka hûb-i hevâda ol ân
Bî-riyâ dökdi gözünden be-ferah eşk-teri
Asker-i Hâssa vü Mansûreyi Allâhü ğanî
Feth u nusretle kıldı her sınıfın muteberî
Her livâ-yı nevle ben Sidre gibi ref itsem
Hâmemin her nûkatı ravza-i cennet semeri
Bâğ bâğ top u tüfeng içre o hartûc u fişeng
Ateşin rengle heb mîvelerin mâ-hazarı
Bana lâzım olan değil ol mîve adûnın olsun
Lezzet-i vasfı Nazîf'in ola şîr ü şekeri
Az vakitte bu nizâm bâğımı birden büridi
Nazar-ı pâdişehile nice nusret-şeceri
Âşinâ heb terbiyet-i şehle yetişdi bunlar
Her biri bâğ-ı nizâmın ne güzel verd-i terî
Nevbet-i âteş ile döndi kürre-i nâre zemîn
Tobdan sâika itdikce semâya güzeri
Nâr-ı seyyâle süzildikce leb-i süratden
Sâğar-ı mihr ü mehin kalmadı benizde ferî
Tob-güşân-ı kürevî çakmağa kılson tevbe
Ra'd-ı tob tutdğı dem sürat-i mihr ü kamerî

Manî-i pâkini ankâ-yı kalem sayd idemez
Nice takım-ı be takım vasf ideyim avcılar
Hüner-âmuhte-i nefha-i İsrâfil'dir
Küre-i nâyinde olan her mütenevvi haberi
Hâini mevt kılur sâdıkı her dem ihyâ
İlerü gah girü kumanda ile nefy ü ceri
Sühânım vasf-ı muhâcir ile ensârda olan
Kıssa-i Bürde'de Kab ibn-i Züheyr'in eâeri
Tab-ı Temmûz ile şevk-aver olub askerîn
Kalb-i udvânı yaka pâdişâhın her seferi
Sâhib-i Bürde'-i dîn hürmetine askeri heb
Rište-bend-i kaderi nesc ide lebs-i zaferi (Çalışkan, 2019, 136)

Nazif'in yazdığı bir diğer Asâkir-i Mansûre methiyesi terkipli bend nazım biçimindeki seferiyyesidir. Önce II. Mahmud'un meth ü senâsı yapılıdır. Feleğin güneşi her gün devri sabah akşam Allah'ın nusreti ve zaferini müjdelemek içindir. Güneş Fetih Suresi'ni okuyarak karanlığı kaldırırken sanki kötülükleri de kaldırmaktadır. Ordunun bu nusret ve zafer eserleri elbette güneşin devri ile aydınlık/ışık başlamaktadır. Manzumede yine şairin yeni ordunun menşeyini Asr-ı Saadet dönemine dayandırma ve Asâkir-i Mansûre'ye halk nazarında bir meşruiyet kazandırma gayreti gözlemlenmektedir. Ümmet nasıl mansure ise Allah onu yardımına mazhar kılmışsa bunun için vasıta kıldığı şey padişah ve ordudur.

Bir zaman gelir padişah güneş ve ayı düşmanın sinesine saplanmış neşter kılar. Allah, nusretiyle bu ümmete savaş zamanı geldiğinde her imkânı bahşeder. Ümmetin sinesinde Hz Peygamber'in şefkat ve lütfü adeta onun ruhu, canı olur. Asâkir-i Mansure'nin her saf savaşı Bedir harbi olur da melekler beşerin yanında saf tutar. Bu manzumede iki bentte yeni ordunun muvaffakiyeti için Hz. Peygamber'in ruhaniyetinden istimdad edilmektedir. Dönemin ruhu ve Osmanlı insanının dini idraki gündelik hayata çok tabii biçimde uyarladığı hususu dikkate alındığında klasik şiirimizde bu olağan bir vakiadır. Yeni ordunun başarısı için devletin gösterdiği zihni ve fiziki gayretin yanında, bir Müslüman ordu olarak Hz. Peygamberden meded istemenin yadrganacak yönü yoktur.

Şair, Asâkir-i Mansure'yi nimetlerden haber veren çerağa/lambaya benzetir. Devlet de din de Rasûlüllah'ın feyzinden beslenmekte, karanlıkta kalmış hazineler onun lütfü keremi ile keşfedilmektedir. Bent, na't olarak devam etmekte ve yalvarış, yakarış, salat u selam ile şefaata talep edilmektedir.

O kadar ki dua bölümünde ordunun ve devletin bekasını İslam'ın bekası ile özdeşleştirme tabii bir hal olmuştur. Hz. Peygamber'in mucizelerinin etkisinin kendisinden sonra devam ettiğine inanılır ve hiçbir tuzağın yeni ordunun önünü kesmemesi, Allah'ın da muvaffakiyetini yoldaş etmesi; savaşta ve barışta O'nun sınırsız ihsanına nail olması dilenir. Mennan olan Allah'dan tevfikini yeni orduya sadık yoldaş eylemesi, savaşta ve barışta ordunun bol bol ihsana nail kılması dilenir. Yeni ordu sanki güneşin zafer taburu, feyz veren neferler olsun da huzmeleriyle kötülüğü fitneyi yakıp geçsin diye dua eder.

Mehmed Nazif, yeni ordu için inşa ettiği methiyelerinde onun yenilgilerinden, döneminde yaşanan buhranlardan bahsetmez. Asâkir-i Mansûre için geleneğin izinde selefleri yaşadıkları devrin orduları için hangi temenni ve niyazda bulunmuş iseler o da benzerini ister.

Seferiye-i Terkipli bend-i Muaşşer der Sitâyış-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye

Bu mihr-i felek âleme her gün sefer eyler
Her subh-dem ol nasr u zaferden haber eyler
Nasr u zafer âsârı ile devr iderekden
Heb âleme başdan başa îsâr-ı fer eyler
Bin şevkile îrâd idüb ol sûre-i Fethi
Ref-i zulmet ile dahi ref-i şer eyler
Tâ bezm-i ezel mihr-i nübüvvetden uyanmış
Hakkâ ki ne hoş cilve-i feyz-i seher eyler
Ol mihr-i hümâyûna bu bir zerre-i kemter
Ol Ravza-i fahr-i rusüle sübhalar eyler
Ümmetlerinin hidmetini her gice gündüz

Pervâne gibi aşkla mihr ü kamer eyler
Mihr ü kameri sîne-i adâsına ol şeh
Bir vakit irüşür kim her iki nişter eyler
Bu ümmet-i mansûreye nusret-i niamın Hak
Her vakt-i sefer hürmet idüb mâ-hazar eyler
Peygamber-i zîşânımızın şefkat ü lutfı
Bak cân gibi her sîne-i ümmetde yer eyler
Her gazve-i pâkize ola Bedr'e müşâbih
Ol hizmeti zât-ı melek eyler beşer eyler
Âlemlere ey nûr-ı risâletle viren fer
Dünyâlara ey mihr-i şerifi şeref-âver

Her sîne-i mecrûha olan şefkati muharrem
Ümmetlerinin didesini eyleme pür nem
Bir cân ki senin sırr-ı şerîfinden uyanmış
Enâmını ihsânını yâd eyler o her dem
Bu Asker-i Mansûre çerâğ-ı niamdır
Mihrin kim o bezme ola mahsus u müsellemler
Manîdeki bu devlet ü dîn senden alur feyz
Lutf u keremin levh-i derûn üzre müterci/em
Gencîne-i zulümâtı olur feth u nümâyân
Çün zerre meseldir sebep-i kufl-i mutalsam
Ey fahr-i cihân zerre-i feyzinden uyandı
Dürdâne-i güher saçub aşkın ile Âdem
Noksânımıza bakma kabûl eyle recâmız
Halk oldu seninçün heme bu Âdem ü Alem
Mihr-i keremin pertevi şevk-âver-i dünyâ
Nehr-i himemin cûşîşi mevc-âver-i her yem
Firavnu hemân âteş-i kahrın suya urdu
Manîde gül ü mihrini Mûsâ idicek şem
Her âciz ü nâçize kılub vad-i şefâat
Teslîm ü tahiyâtın ider her dil-i gülfem
Bu devlet-i mâmûre bu mansûre senindir
Bu ümmet-i merhûme bu mağfûre senindir

Dil-haste vü nâlân idi bin derd ile devrân
Hâkân-ı zamân oldu anın derdine dermân
Amâ-sıfat olmuşdı cihân hüzn ü kederden
Göz açma değildi ana hic kâbil-i imkân
İhsân-ı veliyy-i niam-ı şâh-ı cihânı
Gördükde hemân oldu dil efruchte vü şadân
Gül açdı gönül sâye-i lutf u kereminden
Mümkün miydi vakt-i hazân içre gülistân
Ol seb'a-i seyyâre hidem-i pâdişehindir
Bu nazm u bu tertîb-i cihâd-ı felek-unvân
Ol Hak sözi inkâr iderise ider ancâk
Bû-cehil-sıfat müdde-i kâfir ü nâdân
Hak dîde-i hak-bîne nümâyende vü zahir
Teslîm ider cân ile her sahib-i imân

Peygamber-i dînin eser-i mucizesiyle
Bu askere kâr itmeye hic hile-i şeytân
Pek çok niam ihsân idüb dest-i kaderden
Tevfikini de yâr-ı refik eyleye Mennân
Heb Asker-i Mansûre sefer ile haza
Her dem olalar nâil-i ihsân-ı ferâvân
Tâbûr-ı zafer-i hûr cünûd-ı feyz-âsâr
Udvân-ı şer ü şûra ola heb şerer-îsâr
Her dilde bu âdâb-ı sühan yâ ne sühandir
Bu dâire-i pâkde bir başkaca fendir
Ol mekteb-i irfân-ı hakikat-eserin kim
Tâb-ı nazar-ı pâki ile her cânibi şendir
Her bir güli bu gülşen-i feyzin ne saâdet
Bir marifet-i pâk ile açmış bu nedendir
Cennet gibidir misli bulunmaz bu makâmın
Dergâhı ziyâret-geh-i hâkân-ı Yemen'dir
Her bendesi bir tavır ile müstahsen ü mümtâz
Bu bâbda icrâ kılınan farz u sünendir
Dvmânını der-dest kılub hırka-i pâkin
Kur'ân ile her pîr ü civân pâk-dehendir
Bu dâireye kec-nigehân kâm alamaz hic
Çün hâsid-i-bed-kâre cihân dâr-ı mihendir
Hâkân-ı zamân bin yaşasın tahtgehinde
Zirâ ki gubâr-ı kademi kuhl-i Hoten'dir
Yâ rab bizi ol pâdişeh e yine kavuşdur
Didârsız Adn Âdem'e kim beyt-i hazendir
Bu dâire-i pâk ola mahfûz-ı her-âfât
Zer-mîh-i deri düşmene kim nîze-figendir
Dîvân-ı pür-unvân-ı Süleymân'a bu güftâr
Taktîme-i şâyeste degül menkabet-âsâr

Yâ rab bizi her nimet ile muğtenim eyle
Bu asker-i mansûre yi nusret-be-hem eyle
Ser-çeşme-i lutfunla bu dil-teşne-guzâtı
Heb âb-ı hayât-âver-i Hızr'ı himem eyle
Çün Kâbe-civâr oldu şeh-i gâzî o zâta
Mahzûn dilin sûr ile Beytül-Harem eyle
Ordû-yı hümâyûn ile bu mevkib-i pâkî
Tağlar gibi dehşet-dih-i her bîş ü kem eyle
Sultân-ı melâik-hidemin hürmeti için
Nusret ile mesrûr-ı dil-i dem-be-demeyle
Bu ümmeti ol millete kıl gâlib ü mensûr
Lutfun ile eyle her dilden emân-ı def-i gam eyle
Bu devlet ü dîn ile bu tertîb ü nizâmı
Tâ ruz-ı cezâ şevket ile muhteşem eyle
Her sûda kılub arz-ı hüner-i feth u zaferle
Tevfik ile her kârda sâbit-kadem eyle
Ser-i şâh-ı nübüvvet kim o sancâğ-ı şerifin
Her mîve-i nusret-niamından kerem eyle

Ey kill-i kader sen de bu âsâr-ı Nazîfi
Nâçiz ise de levh-i kabûle rakam eyle
Bu ümmete bu lutf u nevâziş ne inâyet
Fahr-i dû cihân kıldı bizi Hakk'a emânet (Çalışkan, 2019, 149)

Şair, yukarıdaki iki manzumenin dışında başka şiirlerinde yeri geldikçe Asâkir-i Mansure için dua ve niyazda bulunur.

Asker-i hâssa vü mansûre tâbûrlar çekdi
Nevbet-i âteş-i tâbur-ı âteş ile sûrlar çekdi
Çarha sûtûn be-sûtûn yer yüzi nûrlar çekdi
Kande azm eyler isen avn-i Hudâ yârın ola
Hazret-i Hızır Nebi kâfile-sâlârın ola (Çalışkan, 2019, 289)

Hak muvaffak ide nice hudmet-i mebrûreye
Yâver-i muhlis budur pek Asker-i Mansûre'ye (Çalışkan, 2019, 303)

Her nefesde asker-i mansûreden yüz bin selâm
Ümmet-i mağfûresi olsun selâmetde müdâm (Çalışkan, 2019, 297)

.....

Hudâyâ Asker-i Mansûre'yi sen
O saflar gibi kıl heb sâf u rûşen
İlâhî yâ ilâhe'l âlemîn heb
Sûtûrın eyle nusretle müzehheb (Çalışkan, 2019, 114)

Sonuç

Tarih, edebi eserlerden aldığı tamamlayıcı bilgi ile disiplinler arası bir hüviyet kazanır. Tragedyalardan Şekspir'in oyunlarına Batı'da tarih edebiyatın anlatım zeminini ve mekan boyutunu oluştururken, edebiyat da anlatım gücü ile tarihin ete kemiğe bürünmüş ve merkezinde insan olan bir ilim olmasına katkı vermiştir. Bu durum, padişah ve yönetim kademesinin kültür insanlarına, sanatkâr ve ediplere hamilik yaptığı doğu geleneği ve Osmanlı Devleti için de geçerlidir. Bu meyanda padişah III. Selim'in katli, Yeniçeri Ocağının ilgası ve II. Mahmud'un ıslahatı, divan şiirinde methiye ve tarih düşürme kıtalarına zemin oluşturan hadiselerdendir.

İnsanoğlunun kendisi gibi, inşa ettiği kurumlarında bir yazgısı vardır. Tabii ve beşeri müdahalelerin etkisi ile dönüşme esnekliğini yitiren ve tabandan üste doğru karar alma mekanizmaları ve süreçlerini yönetme becerisi oluşturmamış kurumlar işlevini kaybeder ve tarihin malzemesi olurlar. Osmanlı Devletinin merkezinde bir kurum olan Yeniçeri ocağının da bu akibeti yaşadığı söylenebilir. Sultan II. Mahmud, kendisine gelene kadar iki padişahın katlinin müsebbibi olan Ocağın ortadan kaldırmak ve yerine Avrupa devletlerinininkine benzer bir ordu teşkil etmek için inisiyatif almış ve Devlet-i Aliye'nin içinde bulunduğu idari ve mali buhranlara rağmen Hassa ve Mansure olarak Asâkir-i Mansure-i Muhammediye adı ile yeni bir ordu kurduştur. Osmanlı Devleti için bir dönüm noktası olan Ocağın ilgası ve yeni ordunun teşkili başta Keçecizade İzzet Molla'nın, *Nusretname'si* ile Ayıntablı Aynî ve *Emâre-i Zafer'i* ile Mehmed Nazif'in ve ayrıca Abdî, Aynî, Dâniş Mehmed vd. olmak üzere dönemin şairlerinin nazmında işlenmiştir. Ocağın manevi olarak Bektaşilikten beslenmesi ve ilgasını destekleyen şairlerin neredeyse tamamının Mevleviliğe müntesip ve temayüllü olmaları toplumun ve tahsilli kesimin nasıl bir ayrışmanın içine düştüğünü açıklamada müessirdir.

II. Mahmud'u meth ü sena ve ıslahat politikasını meşrulaştırma çerçevesinde yazılan manzumelerde ilga hadisesi divan şiirinin yapısı gereği herhangi bir biçimde tenkid edilmez. Asâkir-i Mansure ve Hassa'nın tesisi Ocağın ilgasına nispetle nazımda fazla konu edilmemiştir. Yeni ordu, bir kaside ile *Leyla Hanım Divanı*'nda ve bir kışlanın inşasına tarih düşürme manzumesi ile *Aynî Divanı*'nda nazmedilmiştir. *Mehmet Nazif Divanı*'nda ise üç müstakil kasidenin dışında müteaddid yerlerde de dua ve niyazda bahis konusu yapılmıştır. Manzumelerde ordu hakkında tarihi bilgiyi teyid eden hususlar vardır. II. Mahmud'un devletin tebaasını bir arada tutmak için güttüğü politika ve icraatı halk arasında "gâvur padişah" olarak anılmasına sebep olmuştu. Bu manzumeler üzerinde yapılan tahlilde şairlerin yegâne gayesinin yeniçeri ocağı'nın ilgası

ve kıyafet inkılabı gibi tartışmalı icraatın meşruiyetini teyit etmek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda II. Mahmud'un divan şiirinde resmedilen hali ile döneminde halk nazarındaki resminin karşılaştırmalı olarak araştırılmasının ilginç neticeler ortaya koyacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Aksun, Ziya Nur (1994). *Osmanlı Tarihi*. C. 3, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Arslan, Mehmet (1996). Aynı'nin Manzum Nusretname'si. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 3, s. 13-56.
- Arslan, Mehmet. (2004). *Antepli Aynı Divanı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Asım, Necip, (1326). Mesihî Divanı: Divanlarımızdan Tarihçe Nasıl İstifade Edilir?. *Tarih-i Osmanî Mecmuası*, 1/5, İstanbul.
- Atlansoy, Kadir (1997). Edebî Metinlerin Tarih Kaynağı Olarak Değeri. *Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri*, 6-7 Haziran 1996, Bildiriler, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Basımevi, s. 15-25.
- Bilkan, Ali Fuat (2009). Tarih Araştırmalarında Edebî Metinlerin Değeri., *Osmanlı Şiirine Modern Yaklaşımlar*, İstanbul: Timaş Yay.
- ÇALIŞKAN, Nurettin (2019). *Mehmed Nazif Divanı*, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Erdoğan, Kenan (2002). Edebî Eserlerden Tarih Bölgesi Olarak Yararlanma: Divanlardaki Tarih Manzûmeleri. *Türkler*, C. 11, Ankara: Türkiye Yay., s. 708-17.
- Erdoğan, Mehtap (2009). Yeniçeriliğin Kaldırılışına Dair Tarihî ve Edebî Bir Eser: Emâre i Zafer. *SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya, s. 71-107.
- Kalpaklı, Mehmet (1999). *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*. İstanbul: YKY.
- Karavelioğlu, Murat Ali (2012). Tarihî Edebiyatı 15. ve 16. Yüzyıl Kasidelerinde Tarihî Arka Plan: Kasideye Medhiye (Biçime, İşleve ve Muhtevaya Dair Tespitler). *Eski Türk Edebiyatı VIII Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul: Kesit Yay., s. 380-455.
- Kayaokay, İlyas (2017). Divan Şairleri Nazarından Tarihî Bir Vak'a: Vak'a-yı Hayriyye'nin Şiire Yansımaları., *International Journal of Language Academy*, C.5/8, s.218-245.
- Koçu, Reşat Ekrem (2004). *Yeniçeriler*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Özcan, Abdülkadir (1995). Esâme. *TDV. İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, , İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., s. 355-56.
- Tural, Sadık (1990). Tarihçinin Edebiyat Dünyasından Alması Gerekenler. *Tarih Metodoloji ve Türk Tarihinin Meseleleri Kollokyumu*, Elazığ.
- Ünver, İsmail (2017). XIX. Yüzyıl Divan Şiiri. *Ankara Üniv. DTCF Dergisi*, S. 1, C. 32, s. 131-140.
- Yaramış, Ahmet (1994). *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: AÜ. SBE. Yay.